

การกำจัดน้ำเสียโดยบึงประดิษฐ์

นายสุดจิต นิमितกุล¹

น้ำเสียนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากเมืองขยายไปมากเท่าไร น้ำเสียก็ตามไปพร้อมกับการขยายของเมือง ทั้งนี้ไม่รวมน้ำเสียจากอุตสาหกรรม เมื่อสมัยก่อนมีครัวเรือนจำนวนไม่มากนัก การจัดการน้ำเสียทำได้ไม่ยาก และไม่มีปัญหา แต่ปัจจุบันครัวเรือนมีเป็นจำนวนมาก น้ำเสียเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะต้องจัดการและดูแล การจัดการน้ำเสียเริ่มตั้งแต่ครัวเรือน ชุมชน โรงงาน และสถานที่ที่ทั้งประกอบการ และอาคารโดยทั่วไป โดยหลักการใครทำให้น้ำเสีย ผู้นั้นก็ย่อมจะต้องจัดการน้ำนั้นให้เป็นน้ำดี ในต่างประเทศ เช่น สหรัฐฯ การจัดการน้ำทั้งน้ำทิ้งและน้ำเสียมีการวางระบบต่อกัน ทั้งท่อน้ำดี และท่อน้ำเสียทุกครัวเรือนต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดและจะต้องเสียค่าใช้จ่ายตามอัตราที่ทางการกำหนด แต่โดยทั่วไปแล้วค่าการจัดการน้ำเสียจะสูงกว่าค่าน้ำดี เช่น สูง 3 เท่าของน้ำดี ในการจัดการน้ำเสียดังได้กล่าวมาแล้วว่าเป็นหน้าที่ของทุกครัวเรือนจะต้องจัดการด้วยตัวเอง โดยมีบ่อเกรอะทุกบ้านเพื่อกรองน้ำเสียหรือพยายามให้น้ำอยู่ในสภาพที่อาจใช้ได้ก่อนปล่อยสู่ลำน้ำสาธารณะ ถ้าทุกครัวเรือนมีระบบดังกล่าวมากเท่าไร ความจำเป็นในการจัดการน้ำเสียชุมชนก็น้อย คือ ทุกบ้านหรือทุกครัวเรือนจัดการน้ำเสียด้วยตนเอง

สำหรับชุมชนนั้นการบำบัดน้ำเสียอาจกระทำในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คือ โรงบำบัดน้ำเสียรวมหรือสถานที่บำบัดน้ำเสียเป็นกลุ่มๆ หมู่บ้านโดยรวมตัวกันจัดการอาจจะกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำมาดำเนินการซึ่งค่าใช้จ่ายอาจไม่มากนัก โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะเป็น 2 ส่วน คือ การวางท่อน้ำเสียและขุดบ่อสำหรับน้ำเสียแบบบึงประดิษฐ์โดยไม่ใช้ไฟฟ้าแต่ประการใด ขณะนี้การจัดการน้ำเสียที่ทำเป็นกิจจะลักษณะยังไม่ค่อยปรากฏ ส่วนใหญ่ปล่อยไปตามยถากรรมบ้านใครบ้านมัน ฉะนั้นถึงเวลาแล้วที่จะจัดการน้ำเสียอย่างเป็นระบบในทุกชุมชนโดยให้ชุมชนต่างๆ เตรียมพื้นที่ไว้เพื่อจัดการในเรื่องน้ำเสีย

¹ อดีตรองปลัดกระทรวงมหาดไทย

การจัดการน้ำเสียโดยบึงประดิษฐ์ (Wet land) อาจกล่าวได้กล่าวชุมชนต่างๆ มีพื้นที่ดินต่ำหรือ ชุมชนน้ำขังตลอดหรือบางพื้นที่ เรียก แก้มลิง เป็นต้น เมื่อมีฝนตกหรือฤดูน้ำ น้ำจะไหลไปสู่พื้นที่ต่ำ แก้มลิงดังกล่าวซึ่งชุมชนต่างๆ ไม่ได้รับความเดือดร้อน ต่อมาพื้นที่เหล่านี้ดินแข็งและมีการบุกรุก รวมทั้ง ถูกถมเป็นจำนวนมากทำให้เกิดน้ำท่วมบ่อยๆ เมื่อประชาชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น ชุมชนหนาแน่นขึ้นความ จำเป็นในการจัดการน้ำเสียก็จะต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะน้ำเสียทุกชุมชนจะต้อง จัดการอย่างเป็นระบบทุกพื้นที่ เมื่อปี 2534 สมัยผมอยู่จังหวัดอุทัยธานีได้จัดทำโครงการน้ำเสียแบบบึง ประดิษฐ์ขึ้น โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 50 ล้านบาท โดยมีการก่อสร้างบ่อขึ้น 3 บ่อ และวางท่อทั้งเมือง เป็นบ่อขนาดใหญ่เพื่อให้ น้ำไหลได้สะดวกโดยเฉพาะฤดูฝนจะปะปนกันไปกับน้ำเสียจากครัวเรือน สำหรับบ่อก็มีวัชพืชนานาชนิดเพื่อช่วยกักน้ำเสียตามธรรมชาติโดยไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ จากบ่อรับ น้ำเสียบ่อแรกทั้งระเหยและถูกบำบัดโดยวัชพืช แล้วไหลไปสู่บ่อที่ 2 และบ่อที่ 3 จนสะอาด แล้วจึงปล่อย ล้างลงสาธารณะหรือแม่น้ำต่อไป โดยแหล่งบำบัดน้ำเสียดังกล่าว มิได้ใช้ไฟฟ้าในการบำบัดน้ำเสียแต่ ประการใด ปรากฏผลสามารถบำบัดน้ำเสียได้ระดับหนึ่ง เพราะส่วนใหญ่เป็นน้ำเสียจากครัวเรือนและน้ำ เสียจากตลาดต่างๆ เท่านั้น ซึ่งไม่มีอันตรายมากนัก

แนวความคิดนี้เองเมื่อผมย้ายไปรับราชการที่ภูเก็ต ผมก็ได้นำไปใช้อีก โดยจัดทำบึงประดิษฐ์ขึ้น ที่ชายหาดกะรน ซึ่งสามารถรองรับน้ำเสียจากครัวเรือน ชุมชน และจากโรงแรมได้ระดับหนึ่ง ความคิด แนวนี้ได้พยายามจะชักชวนให้ริมหาดต่างๆ จัดทำบ้างแต่ขยายไม่ได้มากนัก การจัดการน้ำเสีย บึง ประดิษฐ์ที่ประสบความสำเร็จและเหมาะสม คือ เทศบาลนครหาดใหญ่ ได้เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปี 2543 โดยใช้พื้นที่กว่า 2,000 ไร่ จัดทำบึงประดิษฐ์ โดยขุดบ่อหลายบ่อ เช่น บ่อหมัก บ่อบ่ม และบ่อฝัง มี สถานที่สูบน้ำเสียหลายสถานี สำหรับการเดินท่อน้ำเสียมีระยะทางทั้งสิ้น 25 กิโลเมตร โดยให้วัชพืชใน พื้นที่ช่วยบำบัดน้ำเสียด้วยก่อนจะปล่อยลงล้างสาธารณะต่อไป จริงอยู่อาจเสียค่าไฟฟ้าบ้างสำหรับ สูบน้ำเข้าระบบ แต่ไม่ต้องใช้ไฟฟ้าเพื่อมาเดินระบบการจัดการน้ำเสียซึ่งมีค่าใช้จ่ายมาก

โรงบำบัดน้ำเสียที่ก่อสร้างขึ้นในเทศบาลต่างๆ ทั่วประเทศ โรงหนึ่งใช้งบกว่า 300-400 ล้านบาท ระบบจัดเป็นระบบไฟฟ้าซึ่งปรากฏว่ามีหลายเทศบาลไม่สามารถจะเดินทางกำจัดน้ำเสียได้ เพราะขาด งบประมาณค่าไฟฟ้า โรงงานบำบัดน้ำเสียจึงเป็นแค่อนุสาวรีย์ในความทรงจำเท่านั้น ฉะนั้นการที่จะ ส่งเสริมให้ชุมชนหรือท้องถิ่นสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสียด้วยระบบไฟฟ้ามาดำเนินการแล้วต้องเสีย ค่าใช้จ่ายมากไม่ควรจะส่งเสริมในทิศทางดังกล่าวอย่างยิ่ง ประกอบกับน้ำเสียจากครัวเรือนและจาก ชุมชนและตลาดเป็นน้ำเสียที่ไม่มีสารพิษหนักที่จะเป็นอันตรายจึงสามารถบำบัดได้โดยบึงประดิษฐ์

เมื่อได้ตระหนักแล้วว่า การกำจัดน้ำเสียนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดการให้เรียบร้อยและลงทุน น้อยซึ่งแนวทางเลือกอย่างน้อยมี 2 แนวทาง คือ ดำเนินโครงการติดตั้งโรงกำจัดน้ำเสียเดินเครื่องโดย ระบบไฟฟ้าซึ่งแพงอย่างน้อยต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง อีกแนวทางหนึ่งการกำจัดน้ำเสียโดยบึงประดิษฐ์ ทั้ง 2

ระบบนี้ชุมชนต่างๆ ทั้งชุมชนทั่วไป อบต. เทศบาลหรือแม่แตนครีใหญ่ๆ ได้ทดลองมาแล้ว ผมเห็นว่าจากประสบการณ์ที่อยู่จังหวัดอุทัยธานี และจังหวัดภูเก็ต กับได้ศึกษาจากระบบทั้งสองดังกล่าวมาแล้วอย่างกว้างขวาง ผมเห็นว่าเราควรมีนโยบายขยายการกำจัดน้ำเสียโดยระบบบึงประดิษฐ์ (Wet Land) ซึ่งเป็นระบบที่มีค่าใช้จ่ายน้อยและค่าใช้จ่ายการดำเนินงานแทบไม่มีเลย ยกเว้นโครงสร้างพื้นฐาน คือ บ่อตามความจำเป็น และท่อส่งน้ำเสียตามระยะทางที่จำเป็นทั้งระยะทางและขนาดท่อ ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานนั้นไม่มี เงื่อนไขที่สำคัญที่ชุมชน อบต. เทศบาล จะต้องจัดหา คือ พื้นที่ตามความจำเป็นซึ่งหลายพื้นที่มีที่ลวงอยู่แล้ว หลายพื้นที่จำเป็นจะต้องจัดหาโดยเตรียมซื้อที่ดินเหล่านั้นไว้แต่เนิ่นๆ

สรุปได้ว่าการจัดการน้ำเสียด้วยบึงประดิษฐ์เป็นวิธีที่เหมาะสมและประหยัด ชุมชนและท้องถิ่นสามารถริเริ่มทำโดยใช้งบน้อยและสามารถปฏิบัติได้ ผมอยากเห็นทุกชุมชนทุกท้องถิ่นจัดการเรื่องน้ำเสียด้วยวิธีนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับชาวบ้านโดยทั่วหน้า

